

Kako govoru/govoridu naši stari o šoltanskim govorima uzduž i poprijeko

Crnić Novosel, Mirjana

Source / Izvornik: **FLUMINENSIA : časopis za filološka istraživanja, 2019, 31, 445 - 449**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:303022>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

KAKO GOVORU/GOVORIDU NAŠI STARI O ŠOLTANSKIM GOVORIMA UZDUŽ I POPRIJEKO

Filip Galović
GOVORI OTOKA ŠOLTE

Zagreb: Općina Šolta, Hrvatsko katoličko sveučilište, 2019.

Otok Šolta, koji je tema u ovoj knjizi, pripada srednjodalmatinском оtočју, а налази се надомак Сплита (9 морских миља или 15 km) те представља дијалектолошко оточно благо у мјестима: Maslinica, Donje Selo, Srednje Selo, Grohote (средиште опћине Šolte – највеће и најстарије село) с Rogačem (jer је ријеч о истим језичним посебностима), Gornje Selo i Stomorska. Новији податци подастријети у knjizi rezultat су теренскога истражivanja provedena у свим наведеним пунктovима, које nije обухватило Nečujam i Gornju Krušicu. Ријеч је о мјестима у којима nema stalnih govornika.

Do ovoga istraživanja koje je proveo Filip Galović, dakle prije promjena koje su se dogodile posljednjih desetljećа, govori su otoka Šolte bili temeljитије opisani u studiji Mate Hraste *Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale*. Tom se studijom Galović služi pri

utvrđivanju stariјega i novijega stanja na terenu, што је nadасве потребно у дијалектолошким opisima. Истићуći како је у првим istraživanjima Hraste uočio razdiобу šoltanskih govora по неким jezičnim karakteristikama, autor оve knjige potvrđује i задржава Hrastinu podјelu govora otoka Šolte u tri skupine: 1. говори Donjeg i Gornjeg Sela, 2. говор mјesta Grohote (s Rogačem), 3. говор Gornjega Sela i Stomorske te zasebна единица коју чини mјесто Maslinica. S obzirom na то да су до ове knjige šoltanski говори међу осталим južnočakavskim оtočnim govorima predstavljali one најманje istražene, prema rијечима autora, opis је šoltanskih govora дошао у krajnji čas. Naime, забиљежене су mijene u говору uzrokovane sve većim utjecajem hrvatskoga standardnog jezika putem medija, obrazovнога sustava, tehnološких inovacija, шtokaviziranoga govora

grada Splita, dnevnih i sezonskih migracija i mnogih drugih faktora.

Kako čitamo u predgovoru, ova knjiga Filipa Galovića pisana je s dvama bitnim ciljevima: iscrpno analizirati dijalektološki materijal sakupljen terenskim radom i dijalektološki opisati šoltanske govore te golemi broj ogleda govora i pratni rječnik uključiti u knjigu kako bi i govornici opisanih idioma mogli čitati. Pritom ogledi govora predstavljaju sliku Šolte, života na otoku, prošlosti, tradicije, običaja, socijalnih odnosa, kulture i sl. Cilj je ove knjige i ojačati svijest o vrijednosti i značaju domaće riječi kroz koju se prenose brojni vidovi nematerijalne kulturne baštine.

Istraživanje koje je donijelo mnogobrojne nove rezultate na području otoka Šolte, provedeno je u niz navrata od 2013. do 2018. godine, a knjiga se temelji na analizi podataka dobivenih ponajprije upitnikom koncipiranim na temelju relevantnih čakavskih karakteristika i rezultata prethodnih istraživanja šoltanskih govora. Usto, istraživač se u ispitivanju građe koristio modificiranim upitnikom za HDA. Dakako, temelj ispitivanja predstavlja slobodni, nevezani razgovor s informantima što ih je autor konzultirao, o čemu govor i obilata i vjerodostojna građa donešena u knjizi. Svi su primjeri transkribirani tradicionalnom dijalektološkom transkripcijom.

Knjiga ima 12 poglavlja. Osim uvodnoga poglavlja, predgovora i transkripcije, kratica i simbola, u knjizi su poglavlja posvećena čakavskom narječju, južnočakavskom dijalektu i govorima otoka Šolte u dosadašnjim istraživanjima te posebno potpoglavlje namijenjeno rasvjetljavanju dijalektne pripadnosti govora Maslinice; potom se donose podatci o recentnim istraživanjima ovih govora, a zatim fonološki, morfološki i sintaktički opis rezultata ovoga istraživanja. Prije samoga zaključka autor donosi informacije o leksičkim slojevima zastupljenima na području ovoga otoka. Knjiga je obogaćena i brojnim ogledima govora kao prezenterima šoltanskih mjesnih govora, rječnikom, popisom literature i fotografijama izvornih govornika i mještana.

U jednom od uvodnih potpoglavlja autor je iznio novije rezultate istraživanja govora Maslinice koji je dosad u dijalektološkim radovima svrstavan u štokavsko narječe, njegov novoštokavski ikavski dijalekt, kao i govor Sumartina na Braču, Sućurja na Hvaru, Račića na Korčuli. Uzimajući u obzir tvrdnje naših velikih jezikoslovaca (Moguš, Finka) Galović je pripadnost ovoga govora odredio ne samo po uporabi zamjene *ča*, već po zbroju njegovih strukturnih osobina te utvrdio pripadnost ovoga nekad preseljeničko-

ga štokavskog govora čakavskomu narječju. Na temelju odabranih razlučnica (prema kriterijima pripadnosti određenomu narječju/dijalektu) Galović zaključuje da je maslinički govor s vremenom čakaviziran „pa se njegova današnja struktura znatno podudara sa strukturom niza drugih južnih čakavskih govorova, posebice onih kopnenih, stoga bi ga valjalo priključiti čakavskomu narječju, odnosno njegovu južnočakavskomu dijalektu”.

U ovoj bogato uređenoj knjizi građa se opisuje u većini na sinkronijskoj, ali i na dijakronijskoj razini u obradi fonoloških i nekih morfoloških pojavnosti. Razlikovnosti su zabilježene i objašnjene u odnosu na druge čakavske, ali i štokavske govore, izuzetno rijetko kajkavske. Opisano je realno stanje u šoltanskim govorima, onako kako je zabilježeno u razgovoru s izvornim govornicima, nakon što ih je autor snimio i ispunio upitnik, no i u neposrednim razgovorima sa žiteljima otoka na trajektu, pred trgovinom, usput na pojedinim okupljalištima, pred crkvom. Na taj je način Galović prikupio impozantan broj primjera i ogleda govor te oprimjerio mnogo-brojne fonološke, morfološke i sintaktičke posebnosti govorova otoka Šolte.

U knjizi o šoltanskim govorima, uz bilježenje temeljnoga sustava i njihovih zajedničkih značajki, autor

je osobitu pozornost posvetio posebnostima koje pokazuju inovacije u sustavu, što se naročito odnosi na mnoga akcenatska previranja. Na temelju brojnih primjera autor potkrepljuje svoje tvrdnje ističući razliku među ovim organskim idiomima.

Posebno valja istaknuti Galovićevu obradu šoltanskih govorova na sintaktičkoj razini jer je sintaktički opis građe pojedinoga govorova u hrvatskoj dijalektologiji rijetka pojava. Naime, ta je razina u obradi organskih idiomata često zanemarivana, iz različitih razloga i potom objašnjenja, a ono što sam autor prema tumačenju Božidara Finke navodi, razloge tomu treba potražiti u činjenici da se u mnogome sintaksa čakavskoga narječja ne razlikuje od hrvatskoga jezika općenito, a i slaže se sa sintaksom ostalih slavenskih jezika.

Osim u ovome petom poglavlju gdje se donose neke važnije sintaktičke crte šoltanskih čakavskih govorova, stanovit se broj sintaktičkih posebnosti ističe u poglavlju o morfologiji. Uglavnom se apostrofiraju one crte koje su razlikovne u odnosu na neke druge idiome triju hrvatskih narječja, ali i u odnosu na hrvatski standardni jezik.

Još jedna od rijetko obrađenih razina u dijalektologiji, leksička, čini poglavlje ove knjige. Galović se u ovome poglavlju posvetio leksič-

kim slojevima u govorima otoka Šolte i tako prikazao koliko je u leksiku ovih govora zadržana starina (leksemi naslijedeni iz praslavenskoga leksičkog inventara), a koliko je prisutnih leksema neslavenskoga podrijetla. Tako se osim slavenskoga leksičkog fonda navode germanizmi, orijentalizmi, hungarizmi i romanizmi zabilježeni u ovim govorima u usporedbi s onima potvrđenima u drugim čakavskim punktovima, napose otočnim mjestima. Obradom leksičkih slojeva Galović dolazi do zaključka o promjeni leksika šoltanskih govora, koji je naravno „najotvoreniji prema unosu inojezičnih elemenata”, a pod velikim je utjecajem načina današnjega života. Terminologija u vezi s pojedinim poslovima koji se danas više ne obavljaju (proizvodnja vapna na Šolti) ili kuhinjskim predmetima koji se više ne koriste prelazi u pasivni leksički sloj, kao što je očita „tendencija napuštanja leksema vezanih za poljoprivredu, stočarstvo, ribarstvo i sl.”. S druge strane, pojavljuju se neki novi leksemi za stare ili nove pojmove, tj. usporedo se rabe stare i nove riječi za iste pojmove/pojmove, što autor zamjećuje kod govornika svih generacija.

Zaključno pak Galović donosi neka previranja i promjene u samim sustavima u skladu s vremenom i utjecajima na današnje organske idiome. Osobito se to odnosi na no-

vije akcenatske mijene u svim govorima (sudaranje čakavске i štokavске akcentuacije), uz naglasak na zadržane starije posebnosti u akcentuaciji govora Donjega Sela i Srednjega Sela. Ostali su pod većim ili manjim utjecajem ipak promijenili nekadašnju starinu u akcenatskom sustavu poput primjerice govora Grohot s Rogačem, koji je pod utjecajem splitskoga gradskog govora ili govora Maslinice s drugačjom akcentuacijom od ostalih govora.

Ova knjiga dakle donosi recenntno istraživanje koje rasvjetjava jezične činjenice šoltanskih govora i upozorava na neke dosad slabo poznate značajke. Prevlast čakavskih posebnosti u ovim govorima pokazuje otpornost ruralnih govora i njihovo opstojanje, no neprijeporno je da se u današnje vrijeme gubi izvornost pojedinih sredina. Stoga Galović ovom knjigom dokazuje u kojoj su mjeri sintetski opisi naših narodnih govora važni i prijeko potrebni, a uz jezik, u mnogobrojnim ogledima govora (na čak 120 stranica) autor je očuvao i lokalne običaje, pojedine priče i predaje, otočnu tradiciju te brojne lekseme. Ujedno ovi tekstovi pokazuju stvarno stanje na terenu, a usto će svakako poslužiti nekim drugim interdisciplinarnim istraživanjima.

Na koncu, autor donosi leksičku građu u formi rječnika. Odabir leksema uključivao je određene krite-

rije, primjerice, zastupljene su širemu čitateljstvu manje poznate riječi, a zatim dijalektološke zanimljive riječi i arhaizmi koje je, prema riječima autora, bilo nužno zabilježiti prije nego što se potpuno izgube. Glavni je predstavnik šoltanskih govora u rječniku govor Grohota s Rogačem.

U desetom poglavlju prije dvaju posljednjih, koji obuhvaćaju bogat popis literature i fotografije, Galović se osvrnuo na vrlo važnu činjenicu kada je o organskim idiomima riječ, a to je njihov status nematerijalnoga kulturnog dobra. Naime, 2017. godine Ministarstvo je kulture donijelo rješenje prema kojem se utvrđuje da šoltanski čakavski govor imaju svojstvo nematerijalnoga kulturnog dobra (članak 9. stavka 1. alineje 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara). Sâm autor

sudjelovao je u tome procesu zaštite šoltanskih govora, a sve u svrhu valorizacije, očuvanja i promicanja govora otoka Šolte, a ujedno i poticanja na daljnje aktivnosti u vezi s dokumentiranjem ovoga nacionalnoga kulturnog dobra.

Istu svrhu ima i ova vrijedna monografija o govoru, životu i kulturi jednoga otoka. Važan je prinos hrvatskoj dijalektologiji jer je sustavno na temelju bogate građe doneseno novije stanje u govorima otoka Šolte, ali i zabilježena starina koja pomalo blijedi iz nekih sustava. Stoga je ovaj iscrpan dijalektološki opis šoltanskih govora na svim jezičnim razinama djelo koje će poslužiti kako dijalektologima tako i svima onima koji se za otok Šoltu zanimaju, a napose biti od koristi u novijim istraživanjima južnočakavske stvarnosti.

Mirjana Crnić Novosel